

הדביק את העורות, שלא כמו ס"ת שכשר כשמחברים את היריעות.

בחלקת יואב יו"ד סימן ל"ד, ביאר החילוק בין ס"ת למזוזה בדרך אחרת, שאין כל הכרח לומר שבס"ת התירו את הכתיבה בשתי עורות, ואם יש חסרון בכתיבה על שני עורות, משום שאין זה "בספר", ולכן גט שכתבו על שני עורות פסול, א"כ גם בס"ת צריך להיות פסול, ולפחות צריך שיחברו את היריעות, ואח"כ יכתבו בספר.

וביאר החלקת יואב שחיבור יריעות בתפירה נקרא גוף אחד וספר אחד, וראיתו מיריעות המשכן, שחיברו את היריעות בקרסים, וכתוב עליהם "והיה המשכן אחד", ומכאן שחיבור שתי יריעות או שתי עורות מיקרי ספר אחד, והטעם שפסול גט שנכתב בשתי עורות אינו מדין ספר אחד ולא שנים, שהרי מחוברים הם, אלא פסול הוא בכתיבה שנעשית בשתי עורות, שבכתיבת גט בעינן כתיבה תמה, וכתיבה תמה היא על דף אחד, וראייה לדבר מדין קשירה ברצועות התפילין, שתפירה או קשירה פוסלת בהם, דבעינן "וקשרתם" שתהא קשירה תמה, וה"ה כתיבה תמה צריך שתהא בעור אחד. ולפ"ז ביאר הדין שנזכר בב"ח ובחתם סופר שגם אם טלאי מהני בס"ת, כשכתב חצי אות בספר וחצי על המטלית פסול, לפי שאף שהם גוף אחד, אין זו כתיבה תמה, וזה החילוק, בס"ת כשכותב יריעה שלמה יש כאן כתיבה תמה, ולא צריך שכל הספר כולו יהיה בדף אחד, אבל בגט ובמזוזה מדין כתיבה תמה בעינן שיהא בדף אחד.

כסברתו מוכח גם בדברי הרע"א בתשובה שם, שהביא דברי התוס' במנחות לב. ד"ה תפילין, שהקשו על המשנה במגילה, אין בין ספרים לתפילין ומזוזות וכו', מדוע לא הזכירו שתפילין ומזוזות

פסולין על גויל, משא"כ בס"ת שכשר על הגויל, ותירצו "דלא איירי בדבר שכותבין בו", והקשה הרע"א, אם כן מה קושית הירושלמי במגילה פ"א ה"ט ליתני שהספרים נכתבים בשני עורות והמזוזה בעור אחד, הרי לא איירי בדבר שכותבין בו. ותירץ הרע"א "דדוקא פסולו דגויל דפסולו בגוף בדבר שכותבין עליו מזה לא מיירי, אבל בכתב על שני עורות, דהעורות בעצמותן כשרים אלא דהכתב צריך שלא יהיה נחלק בשני מקומות, יש לומר דמיקרי פסולו בכתב", ולפ"ז הכותב מזוזה על דף שיש בו טלאי, הוי פסול בכתיבה דלא הוי כתיבה תמה, ולסברת החתם סופר הוי פסול בספר כמו בגט, ואם כן אין ללמוד לענין זה היתר לטלאי במזוזה, מהמנהג לכתוב טלאי בס"ת.

והנה בענין דיבוק אם נקרא חיבור, דנו בארוכה האחרונים, ובמשנה ברורה סימן ל"ב ס"ק קע"ב דן בבתים שאינם מעור אחד ודבוקים זה בזה, אם מועיל להחשיבם כאחד, ובביאור הלכה שם הביא דברי הרמ"א באהע"ז סי' ק"ל סעיף ז' בגט הדבוק משני עורות דפסול מספק, וכתב לחלק בין גט לתפילין, והביא דברי האור זרוע הנדפס בימינו, שכתב במפורש שאם כתב בשני עורות ודבקן יחד בין ע"י תפירה או דבק כשר. ובאור זרוע עצמו כתב שבגט פסול הדיבוק, וצריך לחלק בין גט לתפילין, וסיים שם שהמיקל יש לו על מה לסמוך, והמחמיר תבא עליו ברכה. ובחזון איש אור"ח סימן י"א סעיף א' וב' כתב היפך סברת החת"ס, ולדעתו דיבוק עדיף מתפירה, ובאר דעת הרמב"ם שבמזוזה דיבוק שני עורות בדף אחד לא מהני, ודלא כאור זרוע.

לאור כל האמור נראה שאין לדמות ההיתר לכתוב על טלאי בס"ת, לכתוב מזוזה על טלאי, לפי שיש חילוקים ברורים בזה בהלכה, ובמזוזה יש להחמיר.

סימן נא.

עידוד תיירות דתית של מוסלמים בארץ

הסכמי השלום לבקר במקומות הקדושים להם בישראל. לתיירות זו לא רק היבט כלכלי וסיוע רב לרווחת המדינה, אלא גם תועלת בהסרת האיבה מיוצאי ערב,

נשאלנו ע"י יהודי יקר מבניה בוגיה של ארץ ישראל, שידיו רב לו בעסקי ציבור, אם מותר להפעיל חברה שמטרתה עידוד תיירות מוסלמית דתית לארץ, לאור הצפיה שהמוני מוסלמים דתיים יבואו בעקבות

מסוים בשטח הר הבית, וזאת לאחר טבילה, עכ"פ אזור כיפת הסלע ומקום המסגד ודאי שאסור בכניסה לזרים, לפי שהם בקודש פנימה, והדבר אסור אפי' לכהנים טהורים. על כן אין ליהודי להכנס לשטח זה, למעט אנשי צבא הנאלצים מטעמי בטחון להכנס למקום.

לפי זה לא יוכלו מדריכי תיירות יהודים להכנס לשטח הר הבית, והשאלה היא אם נוכל להסתמך בזה על מדריכי תיירות נכרים, האם מותר לנו להניח להם להיכנס לשם.

כמובא לעיל מלשון הרמב"ם "החיל מקודש ממנו, שאין עכו"ם וטמא מת נכנסים לשם", ולא עוד אלא שלפי פסקו בפ"ג מהל' ביאת המקדש הל' ה' חלה עלינו חובת שילוחו של הנכרי משם, וכדבריו "החיל משלחין ממנו עכו"ם וטמאי מת". אולם הראב"ד בפ"ז מהל' בית הבחירה הל' י"ז השיג, שאיסור זה הוא מדבריהם. לפי דבריו, אפי' שמעלה זו אמורה רק בזמן שהמקדש בקדושתו המליאה, משא"כ בימינו.

ב. שילוח נכרים וטמאים מהר הבית

השאלה באיזו מידה מותר לנו, כיהודים, לגרום לכניסת נכרים להר הבית, אינה חדשה. שאלה זו התעוררה כאשר נכרים סיפקו בירושלים מים מתוך בורות הנמצאים בהר הבית, בענין זה כתב בשדי חמד כללים מע' ו' אות כ"ו בשם שו"ת שמש ומגן, "שמעתי שיש ישראלים שקונים מים בירושלים תוב"ב מן העכו"ם שממלאים מבור שבעזרת בהמ"ק, שמימיו זכים ונקיים, ולכאורה לא שפיר עבדי, דאף אם לא נחוש לאיסור מעילה וכו', מ"מ איכא ביטול מצות עשה דשילוח טמאים, דבמקום שאנו מזהירים לשלוח טמאים, כמו שכתב הרמב"ם בהל' בית הבחירה, אנו נותנים לו שכר ליכנס לבית המקדש. ולא מדין שליחות הוא, אלא שהישראל עצמו מבטל מצות עשה המוטלת עליו בקום ועשה. ואף מדין שליחות, בנותן לו שכר יש לצדד יד פועל כיד בעל הבית. ועוד יש לצדד מדין אמירה לעכו"ם בשאר איסורין וכו'. ועוד, דאפשר גם העכו"ם מזהר שלא ליכנס למקדש, והגורם לו ליכנס עובר

שמנועים היו עד כה מלבקר במקומות המקודשים להם. ידע השואל, שהשיקולים המנחים את מוסדות התיירות בארץ בשאלה זו לא יהיו דווקא הלכתיים, אולם גם אם יש מקום להביא בחשבון בענין זה את הגורם של "דרכי שלום", עדיין הוא שואל, כיהודי שומר תורה ומצוות, האם מותר לו לקחת חלק בעידוד תיירות זו ובהפעלתה, שכן בין השאר ברור שיעד ביקורים עיקרי יהיה הר הבית ומקום המקדש, והרי יש הגבלות הלכתיות בכניסה לשם.

א. כניסה להר הבית

הרמב"ם בפ"ז מהל' בית הבחירה הל' ט"ז - כ"ב, ביאר שדרגות שונות יש בקדושת הר הבית, "החיל מקודש ממנו (מהר הבית), שאין עכו"ם וטמא מת ובוכל נדה נכנסים לשם, עזרת הכהנים מקודשת ממנה (מעזרת ישראל), שאין ישראל נכנסין לשם אלא בשעת צרכיהם לסמיכה ולכפרה, בין האולם ולמזבח מקודש ממנה, שאין בעלי מומין ופרועי ראש וקרועי בגדים נכנסין לשם, ההיכל מקודש מבין האולם ולמזבח, שאין נכנס לשם אלא רחוק ידיים ורגלים, בית קדש הקדשים מקודש ממנו, שאין נכנס לשם אלא כהן גדול ביוה"כ בשעת העבודה".

איסור הכניסה להר הבית להיכל ולקודש פנימה חל לא רק כשהבית בבנינו, לפי שקדושת ירושלים והמקדש קדושה עולמית, כמבואר ברמב"ם שם פ"ו הל' ט"ז, על יסוד הפסוק "והשימותי את מקדשכם", "אע"פ ששוממין, בקדושתן הן עומדים", וכן פסק שם פ"ז הל' ז' "אע"פ שהמקדש היום חרב בעוונותינו, חייב אדם כמוראו כמו שהיה נוהג בו בבנינו, לא יכנס אלא למקום שמותר להכנס שם, ולא ישב בעזרה", ואמנם הראב"ד בהשגותיו חלק על הרמב"ם, וכתב שגם קדושת ירושלים והמקדש קדושתם זמנית, ועם החורבן בטלה הקדושה, אולם מלשונו בסוף ההשגה, "לפיכך הנכנס עתה שם אין בו כרת", דייקו האחרונים שרק כרת אין בו, אבל גם לדבריו אסור להכנס כיום להר הבית.

עכ"פ ההלכה בזה כדעת הרמב"ם, כפי שהאריכו האחרונים, וכן עמא דבר שאסורה הכניסה למקום המקדש. ואם כי היה מי שהתיר את הכניסה לאזור

אלפני עוור. ואף דבלא זה היה נכנס, עם כל זה המשדלו ונותן לו שכר עובר, ולפחות מדרכבן".

למרות שהדבר כרוך איפוא בחובת שילוחם של הנכרים מהר הבית ובאיסור לפני עוור, מכל מקום הליץ בעל שד"ח בעד הנוהגים היתר בדבר, וז"ל "בעניותי איני יודע באיזו שבע מצוות שלהם יוכלל איסור לבן נח עכומ"ז ליכנס טמא למקדש. וכיוון שגם הרב נר"ו לא ברירא ליה, אפשר דיש להליץ קצת בעד המנהג, שסומכים על דעת הפוסקים דבספק לפני עוור לא מפקדינן".

ועל הטענה שיש בזה ביטול מצות שילוח טמאים מן המקדש בקום ועשה כתב "ובאמת איני מבין בעניותי, איך יתכן שיהיה העכומ"ז מוזהר שלא ליכנס למקדש, ויהיה לנו איסור לפני עוור, שהרי אין לעכומ"ז שום טומאה בעולם בעודנו חי, כמו שבאר הרמב"ם בפ"א מהל' טומאת מת דין יג, ורק מדברי סופרים שיהיו העכומ"ז כזבים, כמו שכתב הרמב"ם שם בדין יד. וא"כ נראה פשוט שאין העכומ"ז מוזהר שלא ליכנס למקום שטמאים אסורים ליכנס. ואף דקי"ל דאף בחיל, שקדושתו קלה מקדושת העזרה, אין עכומ"ז נכנסים לשם, כמו שכתב בפ"ז מהל' בית הבחירה דין טז, היינו מדרכבן, מעלה עשו, ולא אסור חז"ל להעכומ"ז עצמו, שכל גזרות שגזרו חז"ל הם לישראל אבל לא לעכומ"ז, כמו שכתב הרב משנה למלך בהל' מלכים פרק י' דין ז. וכן כתב הרב פרי חדש כמתמיה, אטו רבנן מי גזרו גזירות לעכומ"ז, ואינה גופיהו מי צייתי לרבנן".

כלפי תמיהתו של בעל שד"ח על איסור כניסה לנכרי במקדש, כבר העירו האחרונים, ש"בדרך הקודש" כתב בשם המהרי"ט, שיש איסור בכך, וכן כתב ב"חזון נחום" במשנה כלים פ"א. ועי' בציץ אליעזר ח"י סי' א' ס"ק י' שהביא הדברים, וכן בשו"ת יביע אומר ח"ה יו"ד סי' כו ס"ק י', והוכחו הדברים בספר "עיר הקודש והמקדש" ח"ד פרק יב.

על השאלה, שאין איסור בכניסת הגוי למקדש, כיון שאין בו שום טומאה, תירץ הגרצ"פ פרנק זצ"ל במכתב שנדפס בספר "מקדש מלך" (עמ' ריז), שאמנם הגוי אינו טמא, אבל בגדיו טמאים. וכששולח נכרי למקום המקדש, מכניס בגדים טמאים למקדש, ועל דבר זה מוזהר אדם בעשה ובלא תעשה.

גם לאחר דברי בעל שד"ח פסקו אחרונים שאין לעודד ואין להורות לנכרי להכנס להר הבית. בציץ אליעזר ח"י סי' ז' הביא "מספרים זקני וגדולי ירושלים ממה שזוכרים ומה שראו עיניהם, שהיו נזהרים בזה (במורא מקדש) מאד, וכמה מהגאונים היו מוצאים אפילו לנכון להזהיר על ככה מידי פעם, כשהעכומ"ז היו מתיישבים בשטח הנז' למכור ירקות. כן מספרים על מקרה שקרה, כב' שוורים שברחו מבית המטבחים ועלו אל המסילה שבמקצוע דרומית מזרחית שמאחורי חומת הר הבית, ואסר הגר"ש סלנט ז"ל אפילו לשלוח השומר הנכרי אל שם לתופסם ולהביאם. והתיר רק זאת, להקים עליו צעקות מדוע שלא שמר היטב על השוורים שלא יברחו, כדי שעי"ז יבין מעצמו מה שעליו לעשות".

אולם עדיין קשה קושייתו של בעל שד"ח, הרי הגוי עצמו אינו מוזהר על הכניסה להר הבית, ומה לנו כי נדאג שלא ייכנס לשם, כגון כדי לשאוב מים מהבורות הנמצאים שם.

כבר העלה בשד"ח שבכניסת נכרי להר הבית אנו, היהודים, מבטלים מצות עשה של שילוח טמאים מן המקדש. חיוב זה אינו מטעם הדין הכללי של לפני עוור לא תתן מכשול, אלא דין מיוחד בשילוח טמאים, כלשונו של הרמב"ם פ"ג מהל' ביאת מקדש הל' א' שמקורה, כאמור, במשנה "מצות עשה לשלח כל הטמאים מן המקדש, שנאמר "וישלחו המחנה". אם בשילוחו אנו מצוים, קל וחומר שאסור לגרום לכניסתו.

לשון המצוה מורה שהדין הוא לשלח טמאים, אבל אם הנכרים אין בהם טומאה, אולי אין אנו מוזהרים עליהם. דיון זה נוגע בשאלה באיזו מידה אנו מוזהרים על כניסתם של זרים לעזרה, כגון כהן שאין בידו עבודה. בכך נחלקו הרמב"ם והרמב"ן, הרמב"ם בספר המצוות מל"ת סח, ובפ"ב מהל' ביאת מקדש ה"ב כתב שמהפסוק "ואל יבא בכל עת אל הקודש מבית לפרוכת" נאסרה על הכהנים עצם הכניסה להיכל כאשר אין הדבר נועד לעבודה. אולם לפי הרמב"ן האיסור הוא בעבודה, אבל לא בכניסה, ומה ששנינו במס' כלים שאין נכנסין מבין האולם ולמזבח מעלה מדבריהם. אותה מחלוקת יש בכניסת בעל מום להיכל. מהכתוב "אל הפרוכת לא יבוא ואל המקדש לא יגש" למד הרמב"ם שאסור

כהנים) מצוה להכנס לצורך, משום הכי לא הוזהרו על שלא לצורך, כמש"כ התוס' יבמות דף לב, דאין זר המקריב בטומאה חייב משום טומאה, משום שאין בו מצוה להקריב בטהרה, וכמו לענין איסור שתוי יין, תניא בתורת כהנים פר' שמיני דבעלי מומין לא הוזהרו לבא שתוי יין לעזרה, משום שלא נצטוו לבוא שלא שתוי יין.

אין כוונתו שהזרים מותרים להיכנס, אלא כיון שבלאו הכי אסורים להכנס, אין בהם איסור מיוחד של פרועי ראש או שתוי יין, כפי שנבאר.

בשור"ת בנין ציון סי' ב' דן בשאלה זו, אם גם זר חייב בכניסה להיכל ולקדש הקדשים מדין "ואל יבא בכל עת אל הקודש", וכתב כדמות ראייה, מדברי הגמ' בסוף מכות, שראו שועל יוצא מבית קדש הקדשים, בכו ואמרו "מקום שנאמר בו והזר הקרב יומת, ועכשיו שועלים הלכו בו", משמע שגם בזה יש מיתה. ואע"פ שלא דייקו שם, שהרי הפסוק "והזר הקרב יומת" פירושו לכולי עלמא חיוב מיתה רק בעבודה ולא בכניסה, והיה להם להביא את הכתוב "ואל יבא בכל עת אל הקודש", מ"מ משמע שיש איסור כניסה לא רק מדין כהן. ואם למדו ק"ו לשועל, ודאי שגם גוי יש בו איסור כניסה.

לפ"ז, אם זר אסור בכניסה, וכמוהו הגוי, יש לדון אם גם בדין זה מצווים כל ישראל על שמירת המקדש, וחייבים הם לסלק את הזרים, או שדין זה נאמר על טומאת המקדש בלבד, שלא רק שהכניסה אסורה לטמאים עצמם, אלא שכל ישראל מצווים לשלח את הטמאים. נראה שדין זה יסודו במצוות שמירת המקדש ומורא המקדש.

ג. שמירת המקדש

מצות שמירת המקדש נלמדה מהכתוב "ושמרו את משמרת אהל מועד, וזר לא יקרב אליכם", כמבואר ברמב"ם בפ"ח מהל' בית הבחירה הל' א-ג, "שמירת המקדש מצות עשה, ואם בטלו שמירה, עברו בלא תעשה שנאמר, ושמרו את משמרת הקודש".

לבעל מום להכנס גם שלא בשעת עבודה. ואילו הרמב"ן ביאר, שהכתוב אוסר לבעל מום לעבוד בקודש, אבל איסור כניסת בעל מום הוא מדבריהם. כך נחלקו גם בדין פרועי ראש, קרועי בגדים ושתוי יין, לדעת הרמב"ם אסורים כהנים אלה בכניסה למקדש מדאורייתא, ואילו לרמב"ן האיסור מן התורה הוא בעבודה בלבד, ואילו איסור הכניסה מדבריהם.

המשנה למלך בפ"ט מהל' ביאת מקדש הל' טו דן בשאלה אם איסור הכניסה, הנלמד מהפסוק "ואל יבא בכל עת אל הקודש", נאמר לכהנים בלבד, או שגם זר אסור בכניסה מק"ו. לדבריו פשוט דברי התוס' ביומא כג: ד"ה יש "וכי תעלה על דעתך שזר ובעל מום קריבים לגבי המזבח" מורה שזר אסור בכניסה מק"ו. יסוד החקירה הוא האם הדין הנלמד מהפסוק, המגביל כהן גדול וכהן הדיוט בכיאה ריקנית, הוא תנאי בכהן ובעבודתו, שמדין כהונה ומהלכות עבודה הוא שלא יכנס אלא בשעת עבודה, וכמו כן שלא יכנס פרוע ראש ושתוי יין, ואין לאיסור זה שייכות לזרים, שאינם מוגבלים בדין עבודה, או שהלכה היא מדין כבוד המקדש ומוראו, שגם הכהנים המשרתים בו ומצווים בכניסה לקודש, מותרים רק בשעת עבודה, ואסורים בו ריקם, ואם כן קל וחומר הוא שזרים אסורים בכניסה להיכל ולקדש הקדשים.

החינוך כתב במצוה זו בכותרתה (בסדר המצוות שבתחילת הספר) "מצוה קפד - שלא יכנסו הכהנים בכל עת במקדש, וכל שכן זרים", ואילו בדיני המצוה כתב "ונוהגת בזמן הבית בכהנים", והדברים נראים כסותרים. צריך לבאר, שכוונתו היא שנוהגת מצוה זו בכהנים, שלא יכנסו בזמן הבית לפנים בהיכל, לפי שישאל בלאו הכי אסורים כבר בכניסה בכל שטח העזרה.

בתורת כהנים בריש אתרי מות משמע שהאיסור נאמר לכהנים בלבד, דאיתא התם "אל הפרוכת לא יבא, אין לי אלא אהרן, שאר הכהנים מנין, דבר אל אהרן אחיך". וכן משמע ממרוצת לשון הרמב"ם בפ"ב מהל' ביאת מקדש ה"ב "והוזהרו כל הכהנים שלא יכנסו אל הקודש או אל קדש הקדשים שלא בשעת עבודה". בהעמק דבר (ויקרא כא, כג) ביאר "והטעם הוא משום שאין בהם (בישראלים שאינם

מהות השמירה היא כמו שביאר הרמב"ם: "ואע"פ שאין שם פחד מאויבים ולא מלסטים, שאין שמירתו אלא כבוד לו, אינו דומה פלטרין שיש עליו שומרין לפלטרין שאין עליו שומרין". אולם מהתבוננות בכתובים מוכח לכאורה שהשמירה אינה רק לכבוד, אלא כלשון הכתוב (במדבר יח, ד) "וזר לא יקרב אליכם", ופרש"י "אתכם אני מזהיר על כך". וכן בריש הפרק פרש"י על הכתוב "אתה ובניך ובית אביך אתך תשא את עוון המקדש", "עליכם אני מטיל עונש הזרים שיחטאו בעסקי הדברים המקודשים המסורים לכם, ותזהירו על כל זר הבא ליגע". ואכן הגר"א בביאורו בריש מסכת תמיד העיר, "האי שמירה מפורש בסדר קורח משום שלא יכנס זר לתוכו. והא דפריך בגמ' מנא הני מילי, ג"ל דפריך בבית המקדש, כיון שהשערים מסוגרים, למה לי שמירה". הרמב"ם עצמו במורה נבוכים ח"ג פמ"ה כתב "אבל מה שהשמירה והבקורת סביב המקדש תמיד הרי זה רוממות לו וכבוד, וגם כדי שלא יתפרצו הסכלים והטמאים אליו". מבואר איפוא ששני טעמים לשמירה, מדין כבוד, ושמירה מעשית שלא יכנסו טמאים וזרים למקדש.

אורח החכמה
דפוס 1744

נפקא מינה להלכה בין שני טעמים אלו, אם דין השמירה חל גם כיום. אם השמירה היא מחמת כבוד בלבד, הרי כיום, שגלה כבוד מבית מקדשנו ואין במקום פלטרין של מלך, אין גם להוסיף כבוד בשמירה, אבל אם השמירה היא כדי שזר לא יקרב, כיון שגם כיום אסור לטמא להכנס, יש מקום לחייב שמירה. ואכן כך כתב בספר "משכנות לאביר יעקב", שיש מצות שמירה גם בימינו. אולם באבני נזר יו"ד סי' תמט הוכיח ששמירת הכהנים יש בה דין עבודה, לפי שחייב השמירה הוא בכהנים ובבגדי כהונה. ממילא, אם עבודה היא, כיון שבטלה העבודה, אין כיום מצות שמירה. בספר מעשי למלך בסוף הל' בית הבחירה, כתב שכיון שהנכרים נכנסים כיום למקום המקדש ואין בכחנו לגרשם, טוב שלא לשמור, דשב ואל תעשה עדיף, אילו היינו שומרים, הרי שהיה עלינו למנוע את הכניסה מנכרים.

בלשונו במורה נבוכים, "כדי שלא יתפרצו הסכלים והטמאים אליו", אפשר לתרץ קושיה שהקשה בספר "עיר הקודש והמקדש", אם מצות השמירה היא כדי שלא יקרב זר, הרי כיון אסור

בלאו הכי להיכנס, ממילא יש חיוב למנוע זאת ממנו כפי שיש למנוע ממנו כל איסור, והוא בכלל השבת גופו, ואם כן, מהו הענין המיוחד שיש בחיוב שמירת מקדש, ואכן קושיה זו נכונה לגבי "הטמאים", שסילוקם מהמקום הוא מדין מניעת איסור, אבל "הסכלים", וכאן התכוון הרמב"ם לעכו"ם, הם עצמם הרי אינם מוזהרים מפני הכניסה להר הבית, וא"כ גם אנו איננו מוזהרים עליהם מדין ערכות או השבת גופו, ולא נותר לנו אלא הציווי מחמת שמירת המקדש.

נראה, שגם ביד החזקה אין כוונת הרמב"ם לשלול לחלוטין את הצורך בשמירה מפני "הסכלים והטמאים". כבר תמהו על הרמב"ם, הכותב שמצות השמירה היא בלילה, שאם דין השמירה הוא מפני הכבוד, מדוע שלא ישמרו גם ביום, ואולי בעיקר ודווקא ביום. כתפארת ישראל על המשניות (בועז, ריש תמיד) כתב, שכיום אין דין שמירה משום שבלאו הכי ביום כולו אומר כבוד בהליכות הכהנים ובעבודה, וזה גופיה הוי שמירה של כבוד. אדמו"ר מלובביץ' זצ"ל כתב בקונטרס מעדני מלך, שמצות השמירה במקדש ביסודה היא החיוב לשמור מפני הזרים והסכלים, וחיוב זה לא נזכר בהוראת הפסוק המורה על מצות השמירה, הפסוק מורה שאת מציאות השמירה על הקדש הטילה התורה על הכהנים והלוויים, ומכאן שיהיה זה בגדר עבודה ובבגדי כהונה. וענין זה הוא שמירה של כבוד שיעשה בכהנים, וכדומה. וכתב שם שעיקר מצות השמירה היא שלא יסיחו דעתם משמירת קדושת המקדש, על כן ביום השמירה מתבצעת בעצם העבודה, ובלילה בעבודת שמירה מעשית.

לפי"ז הפסוק מחייבנו בשמירה של כבוד, שהיא שמירה של עבודה, ועליה נתחייבנו, לפי הרמב"ם, רק בלילה. אבל מלבד זאת יש לנו חיוב של שמירה מפני הזרים והסכלים. וכבר הראינו לעיל, שבשלמא חיוב השמירה מפני ישראלים שאסורה להם הכניסה להר הבית, הרי היא מפני החובה למנוע אדם מאיסור. אולם מהיכן יש לנו ללמוד על החיוב למנוע גויים מלהיכנס לשם. נראה שחובה זו נובעת מדין "מורא מקדש", המחייב מצד "התפצא" של המקדש, לדאוג שלא יכנסו לשם טמאים וזרים.

ד. מורא מקדש

דין מורא מקדש נלמד מן הפסוק "ומקדשי תיראו", ופרטיו הם כדברי הרמב"ם פ"ז מהל' בית הבחירה ה"ב, "ואיזו היא יראתו, לא יכנס אדם להר הבית במקלו או במנעל שברגליו, ואין צריך לומר שאסור לירוק בכל הר הבית, ולא יעשה הר הבית דרך שיכנס מפתח זו ויצא מפתח שכנגדה כדי לקצר הדרך, אלא יקיפו מבחוץ. ולא יכנס לו אלא לדבר מצוה".

לכאורה, רק כניסה שלא לצורך מצוה היא שנאסרה מדין מורא מקדש, אבל אילו, למשל, היה נכנס טמא למקדש וכוונתו לצורך מצוה, לא תהיה עבירתו אלא משום כניסתו בטומאה, אבל אין הוא עובר על מורא מקדש. אבל מהמשך דברי הרמב"ם בהל' ד' לא משמע כך, שכתב "אע"פ שהמקדש היום חרב בעוונותינו, חייב אדם במוראו כמו שהיה נוהג בו בבניינו, לא יכנס אלא למקום שמותר להכנס שם, ולא ישב בעזרה, ולא יקל ראשו כנגד שער המזרח וכו'".

לכאורה, דין זה "שלא יכנס אלא למקום שמותר להכנס" אינו משום מורא מקדש, אלא מדין "ואל יבא בכל עת אל הקודש". אולם מכיון שהרמב"ם כלל זאת בדין מורא מקדש, הא למדת, שכל כניסה שלא לצורך היא עבירה על מורא מקדש.

נפק"מ מטעם מה חייבו הוא בספק (אם הוא טמא, או אם כניסתו אסורה). הגר"ב בצלאל זולטי זצ"ל חידש במאמרו בדין הכניסה להר הבית (כנס תורה שבע"פ חוב' י'), שגם בספק טמא עובר אדם על מורא מקדש בתורת ודאי, שמורא מקדש מחייב שלא להכנס אפי' מספק. עוד נפק"מ היא בשאלה מיהו העובר באיסור זה. החיוב במורא מקדש אינו על הגברא, כיצד יתנהג בקודש פנימה, אלא במקום, לשמור על קדושת המקום מכל פגיעה. מטעם זה יש חיוב על כל יחיד לשמור שגם אחר לא יפגע בקדושת המקום. על כן יש במקדש הלכה מיוחדת לשלח את הטמאים מן המקום, ואין זה מדין ערבות ומניעה מאיסור בלבד. יסוד דין שמירת המקדש מפן זה (מניעת כניסתם של טמאים וזרים) הוא איפוא מדין מורא מקדש.

מבואר איפוא מדוע בדיני שמירת המקדש כתב הרמב"ם שהשמירה היא מפני הכבוד בלבד, שהרי את השמירה מפני כניסת טמאים וזרים (שאף אותה החשיב כשמירה, כדבריו במורה נבוכים) הוא כלל בדיני מורא מקדש. מפורשים הדברים בהמשך דבריו במורה נבוכים שם, "ומכלל הדברים המביאים להדור המקדש ורוממותו כדי שתהא לנו יראה ממנו, שלא יכנס אליו שכור ולא טמא ולא מנוול".

בכך מבוארים גם דברי הראב"ד, שדייקנו מדבריו (כמובא לעיל) שהנכנס בזמננו למקום המקדש אמנם עובר איסור, אבל אינו חייב כרת. ולכאורה קשה, אם חיוב כרת אין בו, הרי שלא נכלל בפסוק, וא"כ מנין למדנו על האיסור, ואכן במקדש מלך כתב הגרצ"פ פרנק זצ"ל, שהאיסור בימינו הוא מטעם מורא מקדש. ואכן על אותה הלכה, שהזכרנו לעיל, שבה כתב הרמב"ם שגם בימינו אסור להיכנס להר הבית מדין מורא מקדש, לא השיג הראב"ד מאומה.

באור זה יש להבין גם את האיסור לגרום לנכרי להיכנס להר הבית. גם אם נניח שהוא עצמו אינו מצווה על כך, וגם אין בו טומאה, מכל מקום ודאי שמציאותו במקום שנאמר בו "והזר הקרב יומת" פוגעת ביראת המקום. ומדין מורא מצווים אנו למנוע ממנו את הכניסה.

יש איפוא לאסור עידוד תיירות של נכרים בהר הבית מדין מורא מקדש, מלבד עצם האיסור שבכניסת זרים ונוכרים, שהרי כניסתם למקום לא נועדה לצרכי מצוה. רוחים כלכליים, ואפילו כינון יחסי שלום, נחשבים לצרכים שאינם צרכי מצוה המתירים כניסה להר הבית. לא גרע הדבר מכהן העושה קפנדריא משטח המקדש. וכבר הגדיר הרמב"ם באיסור קפנדריא "ולא יכנס שם אלא לדבר מצוה".

פגיעה כפולה ומכופלת במורא מקדש יש בביקורם של תיירים הבאים להר הבית לא כמבקרים, אלא כמאמינים במקום ובקדושתו. אילו היו מאמינים בקדושת הבית שיהא בית תפילה לכל העמים, ניחא, אבל כיון שהם מאמינים בו במושגים שלהם, ודבקים בו ואף מתפללים שם ע"פ אמונתם,

אין לך פגיעה בכבוד המקדש גדולה מזו, שבני הגבירה, כהנים, לויים וישראלים, עומדים מבחוץ, ובני ישמעאל משתמשים בו בפנים. "תחת שלש רגזה ארץ, תחת עבד כי ימלוך, ושפחה כי תירש גברתה" (משלי ל, כא).

ה. ישוב הארץ

נראה עוד, שיש בעידוד תיירות זו משום פגיעה קשה במצות ישוב ארץ ישראל, ואולי אפילו ח"ו ביטול מצות ישוב ארץ ישראל. מצות ישוב הארץ אינה רק הכיבוש, אלא בעיקר "וירשתם אותה וישבתם בה", שמוכן הדברים לפי הרמב"ן, "שנשב בה ולא נעזבנה לזולתנו מן האומות". גם לאחר ששבנו בחסדי ה' יתברך לנחלתינו בארץ ישראל, עדיין לא הגענו אל המנוחה, ונאבקים אנו מאבק מתמיד למען הישיבה בארץ ישראל, שלא נעזבנה ח"ו לאף אחת מן האומות. אומות העולם טרם השלימו עם קיומנו כאן בארץ, ועדיין תובעים את הארץ בטענה, שלהם הארץ ואנו לסטים שכבשנו אדמותיהם. המלחמות ופגועי הטרור שהיינו עדים להם, יסודם ושרשם באמונתם שהארץ שלהם. עיקר אחיזתם בארץ ודבקותם בה היא מכח אמונתם שהארץ קדושה להם, ובראש ובראשונה מקום המקדש. ככל שדבקותם בירושלים ובמקום המקדש תגבר, מאבקם ודרישותיהם לפנותנו מן המקום יתעצמו.

אם אנו מעודדים תיירות של מוסלמים הדבקים באמונתם אל הר הבית, לא רק שאנו פוגעים במורא מקדש, אלא אנו מפגינים בכך חוסר מורא של ארץ ישראל כולה. אין בכך רק פגיעה בקדושתה של הארץ, אלא במבט מרחיק לכת יותר ובראיית הנולד, יש לחשוש שבכך אנו כמו ידינו מסכנים את קיומנו בארצנו. מאות מליוני מוסלמים מאמינים עלולים בכך להתקשר יותר אל מקום המקדש ולהידבק בו, ובעקבות זאת לדרוש את המקום המקודש ביותר לעצמם ח"ו, וגם את הארץ כולה.

ו. עבודה זרה בארצנו

עד כה דנו בתיירות מוסלמית בארץ. המוסלמים מאמינים בכורא עולם, ואינם עובדים לצלמים, ועל

כן אין דינם (לדעת רוב הפוסקים) כדין עובדי עבודה זרה. לתיירות הנוצרית יש מקום להתייחסות הלכתית נוספת, שכן הנוצרים מאמינים בשיתוף ועוברים לצלמים, ויש באמונתם משום עבודה זרה. המעורר תיירות של צליינים נוצריים מעורר אותם, לכאורה, בפולחן עבודה זרה שלהם. כיון שכן נח מזהר על עבודה זרה, הרי שסיוע שלנו בידם, יש בו משום לפני עיור לא תתן מכשול.

אמנם נכון שאם אנו באים מצד איסור לפני עיור, הרי שעלינו להביא בחשבון שהגורמים המעוררים תיירות זו לא בהכרח גורמים להם ישירות לעבוד עבודה זרה בארץ. מה עוד, שגם בלא העידוד שלנו, הם היו מגיעים ארצה ועושים בה את שלהם. במקרה כזה לכאורה שרירים דברי הרמ"א יו"ד סי' קנא סעיף ד', "יש אומרים, הא דאסור למכור להם דברים השייכים לעבודתה (של ע"ז), היינו דוקא אם אין להם אחרים כיוצא בו, או שלא יוכלו לקנות במקום אחר, אבל אם יכולים לקנות במקום אחר, מותר למכור להם כל דבר. ויש מחמירין. ונהגו להקל כסברא הראשונה". אבל הלא הוא עצמו סיים את ההלכה במלים "וכל בעל נפש יחמיר לעצמו".

יתר על כן, היתר זה נאמר רק לגבי מכירת דברים לגויים שבאמצעותם הם עובדים את עבודתם, אבל לסייע להם לעבוד ע"ז ממש, להביאם למקום האסור ולסייע להם בכניסה למקום בקיום התיפלות, נראה שיש בזה איסור לא רק של לפני עיור, אלא גם ביטול מצות עקירת עבודה זרה מארצנו, כמבואר ברמב"ם פ"ז מהל' ע"ז הל' א' "מצות עשה היא לאבד עבודת כוכבים ומשמשיה וכל הנעשה בשבילה, שנאמר "אבד תאבדון את כל המקומות", ובארץ ישראל מצוה לרדוף אחריה עד שנאבד אותה מכל ארצנו, שנאמר "ואבדתם את שמם מן המקום ההוא".

אמנם מפני שקולי איבה ודרכי שלום אין לאל ידינו לקיים הלכה זו, אבל לסייע להם לעבוד במקום, ועל ידי כך מתקיים המקום כבית ע"ז ודאי שאסור.

על כן נראה, שיש להזהר מלעודד או מלסייע לקבוצות תיירים צליינים נוצרים לבקר ולעבוד עבודה זרה במקומות המקודשים להם. רק אם מטרת בקורם הוא לשם תיירות כללית, וכדרך אגב במסגרת

הדרישה, לפי שמתשבתו היתה לטובה, להשכין שלום ולהביא רווחה לעם ישראל, כך יקבל שכר על הפרישה, אם לא יהיה שותף במעשים שאינם לכבוד המקדש ולטובת עם ישראל. ובזכות זאת נזכה, שיקים חברה שתביא את המוני בית ישראל ופזורנו מבין הגויים לארצנו לראות בבנין אריאל.

הביקור בארץ הם מתפללים ועובדים עבודה זרה, אז אין זה מענינה של חברת התיירות הישראלית.

ז. סיכום

על כן יש לפנות אל השואל, כשם שקבל שכר על

סימן נב.

על המעפילים בהר

יודעת גבולות, רוב הציבור לא יבחין בין התחומים, לא יקפיד על הטהרה, וכל קולא בכניסה להר באזור מסויים תהא מכשלה לרבים באיסור שלדעת ראשונים יש בו כרת, על כן קבעו חכמי הדור לעשות משמרת לשמירת המקדש, ונקבעה ההלכה כפי שנהגו שאין להכנס בימינו לכל שטח הר הבית מפני קדושתו.

לאחרונה, עקב התמורות המדיניות והדינונים המעשיים על השלום, כשנשמעו קולות שגם הר הבית על אבן המקח, כשזה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי, השואלים בשלומה של ירושלים דואגים ומבקשים שלא לחשות למען ציון, וגבור הקולות של המבקשים לעלות בהר ולהתפלל בו, וזאת כדי להחזיקו לא רק מבחינה צבאית ולהוכיח בעלותינו במקום. הבקשה צוברת תאוצה עד כדי שנשמעים תביעות והבטחות מגורמים פוליטיים לאפשר התפילה בהר הבית ליהודים, משלחת מכובדת של בני ציון יקרים בני תורה המודאגים מהקולות הנשמעים על השליטה במקומות הקדושים פנו לרבנות הראשית, לשקול שנית את הפסיקה האוסרת את הכניסה להר הבית ליהודים, לאור המצב החדש, לדבריהם הלכה זו מצלמת מצב שהר הבית כולו בחזקת הנוכרים, העושים בו שימוש כמקום קדוש, כראיה לדבריהם צטטו מאמרים שנתפרסמו בנידון כאילו הרבנות בפסיקתה מוותרת מראש על האחיזה בהר הבית, והשאלה היא אם נכון למצא

מאז הרחיב ה' לנו ושותררה ירושלים, בשערי הר הבית נצב שלט מטעם הרבנות, המודיע על הלכות הר הבית ומזהיר מעלות בהר מפני קדושתו, הוראה זו שנהגו בה מדורי דורות נקבעה ע"י הרבנות הראשית מאז שחרור הר הבית, והסכימו עמה רוב הרבנים וגדולי ההלכה בדורינו.

עם כיבוש העיר נדונה ביתר שאת ובהרחבה סוגיית הר הבית וקדושתו, נתפרסמו מאמרים בספרי ההלכה, נערכו מדידות ונשמעו דעות שונות, ונתפרסמה חוות דעת ע"י כמה רבנים שבחלק מסויים בהר, מותרת הכניסה לאחר טבילה וטהרה כראוי, על סמך דיעה זו יהודים שנכספה וגם כלתה נפשם לחצרות בית ה' נכנסו מדי פעם להתפלל בשטח המותר בהר הבית, לאור היתר זה אוהבי ציון וירושלים, המבקשים לתונן את עפרה, שאינם מסוגלים לחיות עם הגזירה שהר ציון שמם וזרים מהלכים בו, תובעים לעלות בהר, ועושים זאת בכח הזכות ובזכות הכח, ומידי פעם עדים אנו לנסיגות לעלות בהר, ולמאבקים שאינם מוסיפים כבוד לירושלים למקדש ולאחדות ישראל.

הרבנות הראשית ורוב גדולי ישראל, כחכמים הרואים את הנולד לא הסכימו להכנס לפירצה דחוקה ולהתיר הכניסה להר הבית, משום מורא מקדש לא הסכימו עם הדיעה שיש מקום להתיר הכניסה בשולי ההר ע"י טהרה כראוי, בדור זה שקלות הדעת אינה